

KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN GÖRÜLMEK İSTENMEYEN VEÇESİ: Devlet Kaynaklı Cinsel Şiddet Üzerine Eren Keskin ile Söyleşi

Söyleşi: Ayşan Sönmez-Derya Demirler

18 Şubat 2007, İstanbul

Devlet güçlerinin cinsel istismarına uğrayan kadınlara 10 yıldır ücretsiz hukuki yardım sunan ve kadınlarda hak arama bilincini geliştirmeyi amaçlayan Gözaltında Cinsel Taciz ve Tecavüze Karşı Hukuki Yardım Projesi, ülkemizde kadına yönelik şiddetin göz ardı edilen bir yönünü, devlet kaynaklı cinsel şiddeti görünür kılmaya ve tartışmaya açmaya devam ediyor. Proje'nin bu 10 yıllık zaman zarfındaki çalışmalarının bir dökümünü içeren *Hepsi Gerçek: Devlet Kaynaklı Cinsel Şiddet* isimli kitabı bu ay içinde yayımlandı. Projenin kurucularından Av. Eren Keskin ile kitabın yayımlanması vesilesiyle, devlet kaynaklı cinsel şiddet teması çerçevesinde Türkiye hukuk sistemi, militarizm, Türkiye'de yakın dönemde gerçekleşen gelişmeler ışığında ifade özgürlüğü ve demokratikleşme önündeki zorlu engelleri ve olası açılım olanaklarını konuştuk.

Projenizin on yıllık çalışmasını belgeleyen Hepsi Gerçek: Devlet Kaynaklı Cinsel Şiddet isimli kitabınız yayımlandı. Öncelikle hayırlı olsun. Devlet kaynaklı cinsel şiddet mağdurlarına hukuki yardım veren bir büro kurma fikri nasıl ortaya çıktı? Bir kez de Feminist Yaklaşımlar okurları için anlatır mısınız?

Ben 1995 yılında yazdığım bir yazı nedeniyle Terörle Mücadele Yasası'nın 8. maddesinden yargılandım ve cezaevine girdim. Kendi müvekkillerimle aynı koşu da kaldım. O tarihe kadar, diğer arkadaşlarım gibi hep siyasi davalara giren ve işkence ile yüz yüze olan bir avukattım. Elektrik, askı, kaba dayak, tekerleğin içine yerleştirip insanları bir yerden bir yere vurma, tırnak çekme... Hepsini biliyoruz işkence yöntemi olarak. Ama bildiğimiz; fakat kimsenin söylemeye cesaret etmediği bir yöntem daha vardı, cinsel işkence olarak biliniyordu. Kimse anlatmazdı bunu, üstü kapalı geçilirdi. Cezaevinde bir gün volta atarken avukatlığını yaptığım kızlardan biri yanıma yaklaştı ve bana "Sen bana niye soğuk davranıyorsun?" dedi. "Yok" dedim, "soğuk davranmıyorum, herkese aynı davranıyorum." Birdenbire ağlamaya başladı ve "Yoksa biliyor musun benim yaşadıklarımı?" diye sordu. Ben "Neyi yani" dediğimde "gözaltında" dedi, "Biliyorum tabii işkence gördüğünü" dediğimde, "Hayır" dedi, "tecavüzü de biliyor musun?" Ben tabii çok şaşırdım. Tecavüz edilmesine değil, ama bu kadar zamandır söylemeyip birdenbire patlamış olmasına çok şaşırdım. Diğer kızlarla da konuşmaya başladık, tabii hiç kimse açıkça anlatmıyordu. Kendileri için değil başkaları için söylüyorlardı, "Bak, şuna da tecavüz etmişler" diye. Ondan

2008 ISSN 1307-0932
Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar
Özel Sayı (Mart 2008)

sonra istisnasız bir şekilde hepsinin gözaltında cinsel tacize, büyük bölümünün de tecavüze uğradığını anladım. Sonra ben orada düşünmeye başladım, bunun için ne yapılabilir diye; çünkü çok önemli. Normal bir işkencenin dışında başka bir iz bırakıyor, bizde bile iz bırakıyor, zaman içinde çalışma çalışma iyice anladık bunu.

Projeye başlarken engel olarak devletten önce örgütleri gördüm ben. Cezaevinde alternatif örgütlerin de devlete çok benzediklerini görmek benim için zaten çok büyük bir hayal kırıklığı nedeniydi. Çok erkek egemen ve militarist yaklaşımları vardı. Mesela işbölümü filan aynı dışarıdaki gibiydi orada da. Ben çok şaşırardım bütün bunlara tabii. Bir çalışma yapsak örgütler engeller mi, kızların bu biçimde konuşmalarını istemezler mi diye düşündüm. Sonra cezaevinden çıktım. Bizim bir Alman avukat arkadaşımız vardı, Jutta Hermanns, Türkçe biliyordu. Türkiye’de ağırlıklı olarak Kürtlerin yaşadığı bölgede avukatların gördüğü baskılarla ilgili bir çalışma hazırlıyordu o dönemde. Özellikle bölgede cezaevine girmeyen arkadaşımız yok gibiydi, öldürülenler vardı. O bunun için gelmişti; o zaman bahsettim, böyle bir şey var aklımda ama yapılabilir mi diye. O “Çok güzel, gel başlayalım” dedi. Bunun için bütün bölgeyi dolaşmak lazım, cezaevlerine gitmek lazım, biz para kazanamayan avukatlarız, paramızın olması gerekiyor buna başlamak için. Sonra Almanya’da Uluslararası Af Örgütü’nden Heidi Wedel ile konuştuk. “Size destek buluruz, çok güzel bir düşünce bu” dedi. Biz böyle başladık, projemizi hazırladık. Heidi’nin kaynak bulmada çok büyük yardımları oldu. Kaynak bulma süreci bir yıl sürdü. İlk başta dört kadın avukat olarak başladık.

Proje başladıktan sonra nasıl tepkiler aldınız?

Projenin varlığına en fazla uyum gösteren Kürt örgütleri oldu. Çünkü savaş vardı ve savaş yöntemi olarak “cinsel şiddet” çok fazla kullanılıyordu. Belki de böyle bir projenin başlayacak olması insanların hoşuna bile gitti; çünkü bu çok iyi bildikleri ama hiç açıklayamadıkları bir gerçek. O dönem Med TV vardı, Med TV de proje ile ilgili yayın yaptı. Böylece proje Kürtler arasında bayağı bir yayıldı. Ama diğer Türkiyeli örgütlerde “Biz zaten devrimciyiz, biz her şeye katlanırsınız; bir devlet yapabilir bunu, öne çıkarmak yanlıştır” şeklinde yaklaşımlar oldu. Ama zaman içinde onlar da kabullendiler. Gözaltında cinsel şiddete maruz kaldığını açıklayan kadınlar muhalif gazetelerde gündeme geldiği için, tam kabullenmeseler de kadınların konuşmasına izin vermeye başladılar.

Projenin kadına yönelik şiddete odaklanmış bir aktivizmi var. Ancak dikkat çektiği nokta, şiddetin Türkiye için kırmızı noktalı bir yönü: devlet kaynaklı cinsel şiddet. İşkence olgusunda bir cinsiyet ayrımı yok; kadınlar da erkekler de maruz kalıyor. Oysa kadınların özel bir işkence türüne, cinsel işkenceye maruz kalmaları, kadın kimliğine yönelik hayli rencide edici bir saldırı. Özel

bir terbiye ve cezalandırma yöntemi. Siz cinsel şiddetin ağırlıklı olarak kadınlara mahsus bir mağduriyet olmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Mesela bize yapılan başvuruların büyük bir çoğunluğu savaş bölgesinde yaşanan tecavüzlerden. Erkeklerin bu fiili çok çeşitli düşüncelerle işlediklerini düşünüyorum. Ama her şeyden önce kendilerini kadının sahibi olarak görüyorlar. Mesela savaş bölgesinde yaşanan tecavüz ve taciz olaylarında esas mesele düşmanı alt etmek, en önce “onun kadınlarına sahip olmak.” Bunun ne kadar rencide edici olduğunu biliyorlar ve uyguluyorlar bu yöntemi. Sadece bu nedenle de değil, mesela sadece hırsızlıktan gözaltına alınıp tecavüze uğrayan kadınlar da var. Bunun arkasında esas olarak şu cümlenin yattığını düşünüyorum: “Ben erkeğim ve sahibim.” Yani, yok etmek için...

Bir de bazı kadınlarda sadece tecavüze uğradığını söylemek, tecavüze uğramaktan daha kötü bir etki yaratabiliyor. Kadını erkeğin namusu olarak gören toplumsal bir yapı var; kadın da kendisini öyle görüyor. Namusun yok edilmesi, namusun kirletilmesi... Orada kadının bitişi sağlanıyor. Bu biraz da kadını açıklamaya zorlamak, ondan laf almak için yapılan bir şey. Zaten kadın bize anlatırken “Orda ben bittim artık ve konuşmaya başladım” diyor. O kadın için son nokta tecavüz ve erkekler bunu çok iyi biliyorlar.

Benim gözlemlediğim bir şey var, çok ilginç. Mesela gerçek bir cinsel ilişki şeklinde gerçekleştirilen tecavüzlerdeki mağdur kadınların hepsi güzel kadınlar. Burada da seçiyorlar. Yaşlı ve güzel olmayan kadınlarda başka aletler kullanıyorlar. Çok net tespit ettiğimiz bir şey bu. O kadar erkekçe bir bakış açısı ki... Onu düşürmek, açıklamaya zorlamak, ondan laf almak; ama bir taraftan kendi zevkini de bir şekilde tatmin etmek çok erkekçe bir şey gerçekten.

Büronun çalışmalarıyla kadına yönelik şiddetin bugüne kadar görmezden gelinen bir veçhesi, “devlet kaynaklı cinsel şiddet” su yüzüne çıkartılmış oldu. Mağdurlar açısından büronun varlığı kuşkusuz cesaretlendirici bir etki yaratmıştır.

Bizim bu çalışmamızla birlikte gözaltında cinsel şiddet bayağı bir tartışılmaya başlandı. Mağduriyetini açıklayan kadınlar oldu. Ama ben bu süreç içinde kadınların devlet kaynaklı cinsel şiddeti açıklamasına engel olan birinci nedenin devlet korkusu olmadığını gördüm. Benim her yerde anlattığım bir örnek var. Çok etkileyicidir. Bir kadın Silopi Jandarma’da askerler tarafından 66 gün boyunca tecavüze uğruyor, savcılığa çıkarılıyor; suçlamaları kabul etmiyor; direngen biri. O sıralarda ben Diyarbakır Cezaevi’ne gidip maruz kaldığı cinsel şiddeti açıklayıp açıklamayacağını sorduğumda, “Biraz düşünmem lazım” dedi. Bir ay sonra tahliye oldu ve beni ailesinin bulunduğu Mersin’den aradı. “Ben açıklama yapmak

istemiyorum, suç duyurusunda bulunmak istemiyorum” dedi. Nedenini sorduğumda ise “çünkü babamı üzmem istemiyorum” dedi. Bu olaydan sonra maruz kaldıkları cinsel şiddeti açıklamak istemeyen kadınların bu durumu hep ailelerindeki erkekleri üzmemek ya da babam kaldıramaz, ağabeyim kaldıramaz şeklinde gerekçelendirdiklerini fark ettim. Hepsisi de politik kadınlar olmalarına rağmen. Ben bu tür kaygıların hâlâ çok egemen olduğunu düşünüyorum kadınlarda, yani o feodal değer yargılarının.

Başka bir şey şu; kadın hangi saldırının tecavüz olduğunun farkında olmayabiliyor. Mesela cezaevlerini dolaşıyorduk; bir tanesi “Ya, bana neyse ki tecavüz edilmedi; sadece çırılçıplak soydular, bacaklarımı iki yana açıp tazyikli su sıktılar vajinama” dedi. Hâlbuki bu bir tecavüz. Böyle yaşayan bir dolu kadın vardı ve bunun tecavüz olduğunu düşünmüyordu. Tecavüzün sadece erkek cinsel organı ile yapılan eylem olduğunu düşünüyordu; ama bu konu gündeme geldi; sadece bizim projemiz değil birçok kadın örgütü dile getirdi bu konuyu.

Kadınlar bizzat devlet güçleri tarafından mağdur ediliyorlar. Oysa, evrensel bir hukuk kuralına gönderme yapacak olursak, devletle vatandaş arasındaki toplumsal sözleşmeye göre vatandaş belli haklarını devlete devreder ve devlet de bunun karşılığında vatandaşlarının can ve mal güvenliğini korumakla yükümlüdür. Aslında burada görevi suistimal var. Ve bu suistimal devletin “erkek” yüzünü de açığa çıkarıyor. Son dönemde sivil toplum temelinde “Kadına yönelik cinsel şiddet” ile ilgili çok sayıda kampanya örgütleniyor. Bu kampanyalara Avrupa Birliği de destek oldu, kadından sorumlu bakanlık da. Herkes cinsel şiddete karşı, onu söylemsel olarak mahkûm ediyor. Ancak devlet kaynaklı cinsel şiddet söz konusu olduğunda kimse ağzını açıp bir şey söylemiyor. Kadına yönelik şiddet, aile içi şiddete veya sokaktaki münferit bir vakaya indirgeniyor. Devlet kaynaklı şiddet olgusundan bahsedildiğinde en iyi ihtimalle susuluyor. Aslında ikiyüzlü davranıyor. Bu da bir anlamda devletin uyguladığı şiddeti zımni olarak meşrulaştıran bir manipülasyon. Diğer bir deyişle aile içinde şiddet kınanıp, devlet kaynaklı cinsel şiddet karşısında sessiz kalınarak, şiddetin tekeli devlet almasına göz yumuluyor.

Doğru tabii. Şimdi en büyük handikap toplumun da totaliterleşmesi, devlet gibi düşünmesi. Bunun yanında devlete karşı gelin(e)meyeceği fikri o kadar içselleştirilmiş ki “Devlet ne yaparsa haklıdır” diye bakıyor insanlar. Bu içselleştirme sadece korkuyla, sadece resmi ideolojinin insanlara yayılması ile değil, son derece sıradan bir biçimde, gündelik hayatımızdaki şeylerle gerçekleşiyor; mesela “Öğretmenin vurduğu yerde gül biter”, “Kocandır, sever de döver de”, “Kızını dövmeyen dizini döver”... Atasözleriyle de o kadar

yaşamımıza girmiş ki zaten kadının şiddet görmesi meşru. Bunda ben Müslümanlığın da çok büyük etkisi olduğunu düşünüyorum. Türk-İslam sentezi o kadar erkekçi bir bakış açısına sahip ki insanların doğuştan itibaren kadına yönelik şiddeti içselleştirmesine neden oluyor.

Tecavüze uğradığını açıklayan ilk müvekkillerimizden birinin babası -kendisi de yardım ve yataklıktan yargılanan, işkence gören bir adamdı- bizim büromuza geldi ve dedi ki “Devlet işkence yapar, ama tecavüz etmez. Siz nasıl bunu söyleyebiliyorsunuz?” Kürt, baskı gören, işkence gören bir insan bile bunu söyleyebiliyor. Çünkü kızının tecavüze uğraması fikri çok korkunç; bunu kabullenemiyor. Bu kadar içselleştirilmiş bir şey işte. Aslında kadınlar açısından aile içinde yaşanan şiddetin daha da zor açıklandığını düşünüyorum; çünkü en yakınlarındaki erkeği ele vermek zorunda kalıyorlar. Ekonomik özgürlüğü yok, tamamen bağımlı. Eğer Kürt ise devletle başka bir problemi var. Devlete şikâyet etmek istemiyor.

Devlet kaynaklı şiddeti yaşayanlar zaten bir şekilde politik olan kadınlar; adli vakalarda, hırsızlıktan, uyuşturucudan veya başka nedenle başvuru yok; çünkü hak arama bilinci gelişmemiş. Hak arama bilinci gelişmiş kadınlar bunu açıklayabiliyor. Biz kitaba kadınların kendilerine yönelik şiddeti nasıl tanımladıklarını tespit etmek üzere yaptığımız bir anketi de koyduk. Kadın da zaten aşamamış, “Kocamdır yapar” ya da “devlettir yapar...” diye bakıyor. Dolayısıyla aile içindeki ve devlet kaynaklı şiddet, bütünüyle erkek egemen değer yargılarının yarattığı bir sonuç. Aile içinde şiddette mesela, polise gidiyor kadın, ona “Kocandır döver de, sever de” deniyor. Bu anlamda hiçbir farkı yok. Zaten devlet gibi düşünen erkekler dünyasını sonuçta ayırtmamak gerekiyor.

O kadar kanıksanmış bir durum ki... Bu nedenle militarizme karşı mücadelede en büyük rolün kadınlarda olduğunu düşünüyorum. Bir tek kadınlar gerçek anlamda militarizme karşı çıkarlar. Şiddete karşı mücadele çok önemli bir mücadele diye düşünüyorum.

Gözaltında cinsel şiddete maruz kalan kadınlara hukuki destek verirken ilgili mevzuat ve uygulama engelleriyle karşılaştınız mı?

Projenin başladığı dönem yazılı hukuk açısından çok kötü bir süreçti. Mesela taciz suç olarak tanımlanmıyordu. Türk Ceza Yasası'nın 421. maddesi vardı; ama o da tacizi tanımlamak için yeterli değildi. “Laf atmak” yerine geçen bir maddeydi. Tecavüzün tanımı çok yetersizdi. Yargıtay kararları ile tecavüz, “erkek cinsel organının kadın cinsel organına duhulü” olarak tanımlanıyor; yani o gerçekleşmeden olan, makattan, elle vs. saldırıların hiçbiri tecavüz olarak

değerlendirilmiyordu. Sadece cinsel organla bu suçun işlenmesi aranıyor. Biz bununla ilgili itirazımızı sürekli olarak dile getirmeye başladık. Tecavüz sadece vajinal yoldan olmaz; makattan, ağızdan, kadının istemediği her türlü saldırı tecavüzdür diye. Ayrıca cinsel işkencenin belgelenmesinde, resmi bir kurum olan Adli Tıp'ın raporu aranıyor, hâlâ da aranıyor. Bağımsız hekimlerin önemi ilk defa bizim proje ile gündeme geldi. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) çok önemli bir kararı vardı: Şükran Aydın davası. Şükran Aydın Mardin'de tecavüze uğrayan bir kadındı ve ilk kez o davada Şükran Aydın'ın bağımsız bir hekim tarafından muayene edilmemiş olması Türkiye'nin mahkûmiyet gerekçesi oldu. Biz bağımsız hekim raporlarının da geçerli olması gerektiğini dile getiriyorduk; ama Türkiye'de bu hâlâ kabul edilmiyor ve çok önemli bir sorun olarak varlığını devam ettiriyor.

Yazılı hukukta yaklaşık iki yıl önce bence önemli değişiklikler oldu, bizce kadınların mücadelesi sonucu oldu. Tecavüzün tanımı genişledi, cinsel taciz suç olarak tanımlandı ve yasaya girdi. Bekâret kontrolü işkence olarak uygulanıyordu. Mesela 6 çocuk annesi bir müvekkilimize bekâret kontrolü yapılmıştı. Artık bekâret kontrolü, eksik de olsa bazı kıstaslara bağlandı. Bunlar önemli gelişmeler, ama hâlâ bu konuda bilinmeyen çok şey var. Bir kere büyük bir eğitimsizlik, son derece yaygın değer yargıları, erkek egemen bakış. Oysaki Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women-CEDAW) Madde 5 (a)¹, bütün devletlere kadın ve erkek arasındaki her türlü ayrımcılığı kaldırmak için bir görev yüklüyor. Ancak Türkiye'de hiçbir şekilde bunun eğitimi yok. Son zamanlarda “Kadına Yönelik Şiddete Son” diye kampanyalar yapılmaya başlandı, ama bunların da yeterli olduğunu düşünmüyorum. Bu nedenle de bizim projemizin herhalde uzun dönem devam etmesi gerekecek.

Projeniz bu yıl 10. yılını deviriyor. Geride bıraktığımız bu 10 yıl içinde Türkiye'de çeşitli politik süreçler yaşandı. 1996–2000 arasındaki dönem baskıların en yoğun olduğu dönemdi. 2000–2006 arası AB süreci, ateşkes, “barış dönemi” derken, görece bir ferahlık yakalandı. 2006'dan sonra yine “yeni” bir dönem açılıyor. 2007'nin ilk aylarında yaşanan gelişmeler, Hrant Dink'in katledilmesi, Kerkük tartışmaları, tekerrür eden Kıbrıs krizleri önümüzdeki sürecin sancılı geçeceğini gösteriyor. 1996–2006 arasında, Türkiye'deki konjonktürel gelişmeler bağlamında proje çalışmaları açısından nasıl dönemselleştirebiliriz? Bu gelişmeler projeye, örneğin başvurular açısından nasıl etki etti?

Bize başvuru yapanların çok büyük bir bölümü Kürt kadınlar. Bu durum 2001'lere kadar çok yoğun yaşandı. Birçok kadın başvuru yapmak (suç duyurusunda bulunmak) istemiyor, fakat

bize anlatıyordu. Tecavüz çok kullanılan bir yöntem olarak devam ediyordu. AB süreci ile gözaltı süreleri kısaltıldı, artık sorguya avukat girmeye başladı, tabii çoğu zaman uygulanmıyor, özellikle bölgede. Ama yine de yazılı hukukta bazı olumlu değişiklikler oldu ve Türkiye’de işkence yöntemleri gelişti. Yani resmi gözaltılar ile gayri-resmi gözaltılar arasında bir fark olmaya başladı. Resmi gözaltılardan bize hiçbir başvuru gelmedi; ancak gayriresmi gözaltılardaki kaçırma olaylarında hem artış oldu, hem de gayriresmi gözaltılarda tecavüz olgusu devam etti. Biz bunu gördük. Avrupa’ya gittiğimizde de çok soruluyor bu soru: “Artık işkence bitti mi?” Bence sayılarla bunu anlatmak pek mümkün ve doğru değil. Belki çok kadın yaşıyor bunu ama anlatmıyor. Cinsel işkenceyi yapan irade varlığını devam ettiriyor; kayıtlı gözaltılarda bunu göze alamıyorlar, bu da önemli bir kazanım. Demek ki bu mücadelenin bir etkisi oldu. Bize, kayıtlı gözaltılarda tecavüz vakası gelmedi; ama aynı sorgulama sürecini yürüten terörle mücadele görevlileri ya da jandarma, gayriresmi şekilde kadınları kaçırabiliyorlar, 1 gün, 10 saat, 2 saat... Kadınları bilmedikleri bir yere götürüp yine işkenceyi ve tecavüzü uygulayabiliyorlar. O nedenle bu iradede bir değişiklik olduğunu düşünmüyorum ben; ama gerçekten de resmi gözaltılarda taciz ve tecavüz azaldı. Yine de cinsel organa tazyikli su sıkma uygulanabiliyor; bize göre bu tecavüzdür gerçi. Bunda da eskiye göre bir azalma var. Ancak işkence, özel olarak cinsel işkence sonuç itibarıyla bir devlet politikası ve varlığını devam ettiriyor. Cinsel işkencenin artık tartışılır hale gelmesi onları resmi gözaltılarda biraz daha dikkatli olmaya sevk ediyor tabii; demek ki yavaş da olsa olumlu bir gelişme olarak düşünüyorum.

Projenin kamuoyunda sizin aleyhinizde açılan davalar ve sizin ordunun siyaset üzerindeki etkisi üzerine sözleriniz üzerinden gündeme geldiğini biliyoruz. Bu durumun tek başına kendisi bile aslında gözaltında cinsel taciz ve tecavüz olgusunun üstünün örtülmesi, bir anlamda manipüle edilmesi demek. Projeye ilgili açıklamalarınız nedeniyle aleyhinize açılmış davalar hakkında bilgi verebilir misiniz?

Ben yaklaşık olarak 1992’lerden beri yargılanıyorum. Hatta bir dönem toplam 200 dava vardı hakkımda. Bu davaların bir kısmı İHD ile ilgili idi ve çok önemli olmayan davalardı. Eskiden Terörle Mücadele Kanunu’nun bölücülüğü kapsayan 8. maddesinden yargılanıyorduk. Panellerde yaptığım konuşmanın içeriğine bakılmıyordu; “Kürdistan” kelimesinin kullanılıp kullanılmaması önemliydi. Ben hep cezalarımı bu sözcükten aldım; ama yasal değişikliklerle birlikte bu sözcüğü kullanmak suç olmaktan çıktı.

Daha sonra bizim proje ile ilgili katıldığım toplantılarda ve yazdığım yazılarda tecavüze uğrayan kadınların hikâyelerini anlatırken, devlet güçlerinin bunu yaptığını, askerlerin sayısal olarak daha çok olduğunu söyledim. Almanya, Köln’deki toplantıda şunu söylemiştim:

“Fail sayısı olarak polis daha çok görünüyor ama aslında asker daha fazla. Ancak ordu bir tabu olduğu ve kadınlar orduyu şikâyet etmeye korktukları için polislerin sayısı daha çok görünüyor.” *Hürriyet* gazetesi o zaman “Türk ordusu tecavüzcüdür” dediğimi iddia ederek beni manşetine taşıdı. Hâlbuki böyle bir lafı tabii ki kullanmadım; bunun üzerine başladı bizim projeye saldırılar.

Hiç unutmuyorum, bir gün terörle mücadelede görevli bir polis benim üzerime yürümüştü, “Bize işkenceci deyin; biz bundan rahatsız değiliz ama bize tecavüzcü demeyin” dedi. Kendileri bundan son derece rahatsızlar, kabullenemiyorlar; hem rahatsız oluyorlar hem uyguluyorlar. Şu anda, proje nedeniyle katıldığım toplantılarda yaptığım konuşmalar nedeniyle hakkımda açılmış on dava devam ediyor. İki tane cezam var; birisi 6 ay hapis, birisi 5 ay para cezasına çevrildi; ama ben bu cezaları kesinlikle ödemeyeceğim. Üç ya da dört yeni soruşturma var ve böyle sürecek.

Ben Türkiye’de her tartışmanın yanlış yapıldığını düşünüyorum. Sadece TCK’nın 301. Maddesi² üzerinden yapılan bir tartışmanın düşünce özgürlüğüne çok fazla yararı olmayacağını düşünüyorum. 301. madde kaldırılrsa başka maddeler var; sorun sistemle ilgili bir sorun. Biz hâlâ militarist ideolojiye dayandırılarak hazırlanmış anayasa ile yönetiliyoruz. Anayasanın 26. maddesi³ var; başka yasalarda hiç madde olmasa da bizim her söylediğimiz suç sayılabilir. O nedenle ben yapılacak mücadelenin maddelerle sınırlı kalmaması gerektiğini, kesinlikle militarist sisteme yönelik bir mücadelenin başlaması ve genişlemesi gerektiğini düşünüyorum. Bence Türkiye’de yapılmayan ya da eksik yapılan bu. Tabii ki bu mücadeleyi verenler de var; ama yaygınlaşmadığı sürece bu tartışmalar hep güdük kalacak. Zira TCK’nın 301. maddesinin içine hapsedilmiş bir özgürlük tartışması sistemin işine geliyor. Bu tartışma hiç olmasın değil, tabii ki olsun; ama sadece 301. madde üzerinden yapılmasının yanlış olduğunu düşünüyorum.

Sizin daha önceki söyleşilerinizde ve yazılarımızda da belirttiğiniz gibi Türkiye tarihi, yüzleşilmesi gereken bir tarih. Bugün aydınlar TCK Madde 301, Madde 216 gerekçe gösterilerek susturulmaya çalışılıyor. Geçmişte de benzer içerikte ancak numarası farklı bu tür kanun maddeleri oldu. Sizin projeniz ve sizin yargılanmanız aracılığıyla ortaya çıkan gerçek de projeye başvuru yapan 200’den fazla kadının mağduriyetinin “devletin âli çıkarları gözetilerek” manipüle edilmesi, görmezden gelinmesi, önemsenmemesi oldu. Bu anlamda Türkiye’de hukukun genel olarak bireyi değil, devleti korumak üzerinden araçsallaştırıldığını söylemek herhalde yanlış olmayacak.

Temel mesele şu: Türkiye’de yasama, yürütme, yargı ve bütün kurumlar, Türk militarizmine bağımlı. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası militarizm eliyle yapılmış bir anayasadır ve Türkiye

Cumhuriyeti'nin gerçek yöneticileri militaristlerdir. TCK'nın 301. maddesi de Genelkurmay hukukçuları tarafından hazırlandı. Meclis'te bu maddenin içeriğini bilen kaç milletvekili var acaba? Bu madde ilk hazırlandığında, Genelkurmay hukukçularının açıklama metninde Türkiye'nin bütün kırmızı noktaları vardı: Kıbrıs, Ermeni meselesi, Kürt meselesi. Sonra Avrupa Birliği sürecinde tartışılmaya başlandı ve bu açıklama metnini kaldırdılar. Bu madde ile ilgili, Hrant'ın ölümüne neden olan asıl mesele, bu maddenin İttihat Terakki'nin devamı olan militarist zihniyetin sonucu olmasıdır. Bu maddenin kaldırılmasını engelleyen de Genelkurmay'dır. O nedenle de kaldırılmayacak zaten. Belki küçük değişiklikler yaparak milleti yine oyalayacaklar. Türkiye'de siyasetin gerçek belirleyeni sivil siyasetçiler olmadığı sürece bu devam edecek.

Hiçbir demokratik ülkede görüyor muyuz? Genelkurmay başkanları konuşuyor mu? Hrant'ın ölümü üzerine korkunç bir süreç başladı ve Genelkurmay Başkanı "Dinamik güçler ayakta" diyor. Dinamik güç demek kontrgerilla demektir; bunun başka hiçbir anlamı yok. Dinamik güçler demek Kuvayi Milliye Derneği demektir, Ulusal Birlik Partisi demektir, Semih Sultan Günaltay demektir. Dinamik olan bunlar. Diğer insanları zaten susturup korkutuyorlar. Korku çok insanca bir duygu ama korku sizin yapacaklarınızın önüne geçtiği zaman istedikleri yere geliyorlar ve şu anda çok istedikleri bir noktadalar. Mücadele umudum her zaman var; ama Türkiye'nin yakın zamanda değişeceğini sanmıyorum. Bu yapı varlığını sürdürecektir bir süre daha.

Proje'ye geri dönecek olursak; AİHM'e taşınan dava var mı? AİHM'in bu tür davalara yaklaşımı ve yorumu nedir? Uluslararası hukuk bağlamında etkili olabilecek merciler olduğunu düşünüyor musunuz? Olağanüstü Hal dönemindeki uygulamaların, -cinsel işkence dâhil olmak üzere- keyfi olduğunu biliyoruz. Bu çerçevede uluslararası hukuki mekanizmaları nasıl değerlendiriyorsunuz?

Cinsel işkence konusunda uluslararası hukukun da yetersiz kaldığını düşünüyorum. Uluslararası hukuk da erkek egemen bir mantıkla hazırlanmış. Tabii ki Türk hukukuna göre daha ileri diyebiliriz, bunu kitabımızda da dile getirdik. Ancak örneğin uluslararası hukuka göre kadına yönelik şiddet, Birleşmiş Milletler Mülteci Hakları Sözleşmesi'nde tek başına bir iltica nedeni sayılmıyor. Çok önemli bu. Kadınlar tüm savaşlarda cinsel tacize ve tecavüze uğradı; ama I. ve II. Dünya savaşlarından sonra kurulan Tokyo ve Nürnberg mahkemelerinde kadına yönelik şiddet, savaş suçu olarak yargılanmadı. Ancak Bosna ve Ruanda'dan sonra, o da kadınların mücadeleleri sonucunda, taciz ve tecavüz insanlığı karşı bir suç olarak değerlendirildi. Hâlâ Birleşmiş Milletler Şiddete Karşı Bildirgesi'nin (Declaration on

Elimination of Violence Against Women – DEVAW) dışında -ki onun da eksikleri vardır- kadına yönelik şiddete karşı yeterli bir metin yok uluslararası hukukta.

Buna karşın bizim yurtdışında özellikle feministlerle yaptığımız araştırmalarda Avrupa ülkelerinde de aile içi şiddetin çok yaygın olduğunu gördük. Bu çok genel bir sorun.

AİHM'e gelecek olursak; ben AİHM' in son dönemlerde devletleri koruyan kararlar verdiğini düşünüyorum. Türkiye'yi ele alırsak, AİHM'e giden birçok dosya köy yakmalar, öldürmeler, işkence ile ilgili idi. Bu uygulamaların o insanlara sadece Kürt oldukları için yapıldığını biliyoruz. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 14. maddesi ayrımcılığı düzenliyor. Bütün başvurularda Türkiye'nin bu maddeye göre yargılanması istenmiştir. Ancak bugüne kadar Türkiye bir kere bile ayrımcılığı düzenleyen 14. maddeden yargılanmadı. Oysa bir örnek karar olsaydı, Türkiye'deki hukukun düzenlenmesinde çok etkili olurdu.

Ayrıca AİHM'in son derece erkek egemen bakış açısıyla baktığını düşünüyorum. Tecavüz için çok fazla belge, delil istiyor, aynı Türkiye'deki mahkemeler gibi. Açıkçası bugüne kadar bizim içimizi rahatlatan bir karar yok. Tazminat açısından bakarsanız, tazminat ödüyor devlet. Ama "Türkiye'de cinsel şiddet bir işkence yöntemi olarak kullanılıyor, birçok kadın için uygulanıyor" diye açıkça yazan, belgeleyen bir AİHM kararı yok. Şu anda en çok başvuru yapabileceğimiz kaynak tabii ki AİHM. Birleşmiş Milletler'e (BM) de böyle bir başvuru yapabiliyorsunuz, ancak o bir mahkeme niteliği taşıyor. Bir süreç başlatılabiliyorsunuz. Geliyorlar, inceliyorlar, ifade alıyorlar ve sonra devletlere önerilerde, açıklamalarda bulunuyorlar; ama bir yaptırım yok.

Türk hukuk sistemi içerisinde sonuçlanan davalar hakkında bilgi verebilir misiniz? AİHM'e giden davalardan nasıl geri dönüşler oldu?

Türkiye'de bugüne kadar tek bir karar yok. Tecavüz kararını bırakın, işkence nedeniyle verilmiş bir tek karar dahi yok. Bir dosyada mahkûmiyet çıktı: Remziye Dinç dosyası. O dosyada da bir çocuk dünyaya gelmişti. Çocuğun babasının koruculardan biri olduğu ortaya çıktı. Küçük kızın kendi rızası ile cinsel ilişkiye girmesi ile ilgili bir madde vardı ve fail bu maddeden ceza aldı. Onun dışında açılan bir dava var tecavüzden, Mardin'de devam ediyor; ama hiç umudum yok olumlu sonuçlanacağına dair. Bir de 405 askere açılan ve çok gündeme gelmiş olan, Ş.E. davası vardı. Orada da beraat kararı verildi; biz temyiz ettik. O davayı açan

savcı bir kadındı, görev yeri değiştirildi; o davadan sonra da hiç konuşmadı zaten savcı, bir şekilde susmak zorunda kaldı. Nitekim şu anda mahkemenin, tecavüz edildiğine dair inancını belirten hiçbir ibare yok. Türkiye’de sonuç alınan tek bir dava bile yok.

AİHM’den ben çok şey beklemiyorum. Bir şekilde bunlar devletlerin mahkemeleri sonuçta. Türkiye’de AB sürecinin hızlandığı dönemde AİHM Türkiye’yi koruyan kararlar çıkarmaya başladı. Bunun karşılıklı bir şey olduğunu düşünüyorum. Mesela 5233 Sayılı, Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun hep bu amaçla, karşılıklı bir anlaşma sonucu gerçekleşti. Böylece Türkiye’ye yeni bir yol açılmış oldu. Daha önceki dosyalarda da şunu görüyorduk: Köy yakılıyordu, sonra korku içindeki zavallı halka gidilip zorla “PKK yaktı” diye ifade imzalatıyorlardı. Böylece önlemi de baştan alıyorlardı. Tabii ki AİHM’in kararları önemli kazanımlar. Örneğin AİHM’in cinsel işkence konusundaki kararlarının en önemli yanının bağımsız hekim raporlarına vurgu yapması olduğunu da söylemek gerek. Biz 10 yıldır ne yazık ki bunu kabul ettiremedik. Ancak AİHM nihai çözüm gibi görülmemeli, oraya çok fazla bel bağlamamalı.

Diğer ülkelerin devlet kaynaklı cinsel şiddet konusundaki mevzuatlarını inceleme fırsatınız oldu mu?

Ben daha çok Almanya’yı biliyorum, oradaki arkadaşlarla iletişimde olduğum için. Almanya’da bağımsız hekim raporu delil olarak kabul ediliyor. Birçok Avrupa ülkesinde bu kabul ediliyor.

Yugoslavya ve Ruanda deneyimlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

II. Dünya Savaşı süreçlerinde çok tecavüz yaşanmış, ama ilk kez Bosna ile gün yüzüne çıktı. Kadınlar yaşadıkları mağduriyeti dile getirmeye başladılar; çünkü, mağduriyetin sonuçları ortaya çıkmaya, bebekler doğmaya başladı. Oradaki feminist kadınlar projeler oluşturdu. Sadece kadınların mücadelelerinin etkili olduğunu düşünüyorum; erkeklerin dünyası bunu kabul etmek zorunda kaldı.

Bence tecavüz suçunda en önemli şey, kadının konuşması. Kadın konuşmaya başladığı zaman bu durum ortaya çıkacak. Bizim kendi topraklarımızda da öyle oldu zaten. Bir kadın, iki kadın, üç kadın... Zamanla çoğaldı. Yapılan başvurular çok az idi; ama en azından 200 kadın konuştu. Bu önemli bir şey. Bir iki kişi belki inandırıcı gelmeyebilir ama çok kadın söylemeye başlayınca, inandırıcı gelmeye başlıyor. Buna rağmen Türk mahkemelerine hâlâ inandırıcı gelmiyor. Hâlâ bunun münferit bir olay olduğu düşünülüyor. Ben özellikle Bosna’daki kadınların feryatlarının çok önemli olduğunu düşünüyorum.

TCK’da yapılan yeni düzenlemelerin projenin önünü açtığını dile getirdiniz. Bunlar çeşitli açılımlar sağlıyor. Böylesi bir hukuk yapılanması içinde vatandaşların hak arama bilincinin gelişmesi, sivil inisiyatiflerin dayanışma örgütlemesi kadar hukukçularının mücadelesi de önemli bir yerde duruyor. Siz Türkiye’deki hukukçuların aktivizmini nasıl değerlendiriyorsunuz?

TCK değişiklikleri çok uzun bir mücadelenin sonucunda oldu. Birçok kadın örgütü, kadın hukukçular taslak yasa maddeleri hazırladılar; çok fazla mücadele yürütüldü bu konuda, olumlu değişiklikler oldu. Biz eskiden yine örneğin makata cop sokulmasını tecavüz olarak tanımlıyorduk; ama yasa böyle tanımlamıyordu. Bu yasayla artık tecavüz olarak niteleniyor. Bunlar önemli tabii bizim projemiz açısından. Halen çok yeterli olduğu söylenemese de yazılı hukuktaki değişikliklerin bence iki nedeni var: AB süreci ve kadınların mücadelesi. Namus cinayetleri eskiden bir indirim sebebi olarak görülüyordu, artık tam tersine ağırlaştırıcı bir neden olarak kabul ediliyor. Bekâret kontrolü artık o kadar sıklıkla ve rahat uygulanamıyor; bunların hepsi önemli değişiklikler. Ama pratikte yararını gördük mü proje açısından? Daha görmedik. En azından hâkimler “Yasa değişti; bunu artık daha geniş yorumlamalıyız” demediler. Zaten “Türkiye hukuk devleti değildir” dememizin nedeni, yazılı hukukun ve uygulamanın her zaman farklı olması. Yazılı hukukta işkence suç, ama öte yandan işkence bir devlet politikası. O nedenle de olumlu değişiklikler ama bunun uygulamaya yansımaları önemli.

Türkiye’de hukuk sisteminin bireyi değil, devleti koruduğundan bahsettik. Bu eleştirileri kısmen de olsa paylaşan hukukçular ne yapıyorlar? TCK’da gerçekleştirilen kapsamlı değişiklikleri takip ediyorlar mı? Takip edilmemesi ve uygulanmaması aslında mağduriyetlerin artmasına neden olmuyor mu? Çünkü davalar görülmeye devam ediyor, usul hataları olabiliyor veya yeni uygulamalar devreye sokulamıyor... Hukuk sistemine eleştirel bir tavır alan hukukçulara, meslek etiği açısından bu noktada çok önemli bir görev düşüyor. TCK’nın yeni maddeleri bilinmiyorsa yaygın bir eğitim örgütlenmeli ya da usul hataları yapıyorsa deşifre edilmeli. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Hukukçular bu konuda son derece önemli bir yere sahip olmalılar aslında; ama şunu hiç unutmamak gerekiyor: Türkiye’deki baroların çoğu -Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki barolar dışında- militarizme bağlıdır. Barolar Birliği Başkanı, Genelkurmay Başkanı gibi düşünülen biri. O korku sistemi hukukçuları da belirlemiş aslında. Bizim hakkımızda mahkemeler dava açıyor, barolar da soruşturma açıyor. Bu kendi meslektaşını suçlu olarak görmek demek. Benim hakkımda şu anda belki 10 tane soruşturma var; Barolar Birliği’nin aldığı kararlarla bir yıl mesleğimden uzaklaştırıldım. Dün bir arkadaşım anlatıyordu:

İHD eyleminde yargılandığımız davada yine hakkımızda soruşturma açılmış, kesinlikle meslekten ihraç verilecek. Benim kendi baromun kadın üyeleri, gazetelere benim aleyhime ilan verdiler.

Hukukçular da sistemin içindeki diğer insanlardan ayrılmıyor ki. Şemdinli olayı çok belirleyici bir olaydı. Bu savcı, son derece doğal olarak kendisine verilen ifadeler doğrultusunda bir iddianame hazırladı, gerçek bir hukukçu gibi. Bu iddianamede Genelkurmay yetkililerinin isimlerinin geçmesi üzerine meslekten ihraç edildi, söz konusu savcının avukatlık yapması dahi yasaklandı ve buna karşı çıkan bir tek hukuk örgütü olmadı. Bu korkunç bir şey. İddianamenin tartışılmasına izin verilmedi. Bu durumu sadece hukukçu kimliği ile açıklayıp iddianameye döken savcının ise tüm meslek hayatı bitirildi. Böyle bir durumda hukukçulardan bir şey beklemek fazla mümkün değil. Sistemin üremesine neden olan hukukçuların kendileri.

Kadına yönelik şiddet konusunda da hakikaten AB süreci ve kadınların çok baskıcı olması sonucunda önemli yasal değişiklikler gerçekleşti. Uygulamaya niye yansımıyor? Örneğin Ş.E. davasında 405 asker vardı ama bu dosyada suçladığımız yüzbaşısıdır. Aynı Yüzbaşı, Şükran Aydın dosyasında da yargılandı. Biz dedik ki “Yüzbaşı Musa Çitil dışındakilerden biz zaten şikâyetçi değiliz”. Ama orada gariban erlere dava açılmış, biz “onlar yaptı” demedik.

Bir diğer davada ise başvuru sahibinin tecavüze uğradığına dair mahkemeye belge sunduk. Mağdur kadın, tecavüze uğradığına dair hekim raporu olmasına rağmen, o doktoru korumak için, o doktorun başına bir şey gelir diye, bu belgeyi aylarca, yıllarca ortaya çıkaramamış. Sonunda açıkladı, hekim raporunu mağdurun dava dosyasına koyduk; buna rağmen, yasalar değiştikten sonra bile, mahkeme beraat kararı verdi. Demek ki yasal değişiklikler uygulamaya yansımıyor. Ben Türkiye’de hiçbir devlet görevlisine tecavülden ceza verecek kadar güçlü bir hâkim olduğuna inanmıyorum. Şemdinli savcısının başına gelen onun da başına gelebilir. Ben hâkimlere çok fazla kızamıyorum, sonuçta herkesi korkutmuşlar.

Ş.E. davasının açılma süreci çok önemli açıkçası. Ş.E. sizin Almanya’da yaptığımız, projeye ilgili bir konuşma sırasında açıklama yapıyor. Siz Türkiye’de suç duyurusunda bulunuyorsunuz. Bu davada, az önce bahsettiğiniz gibi, bir tane kadın savcı suç duyurusunda bulunuyor ve olay kamuoyuna açılmaya başlanıyor. Ancak takipçi olamıyor, çünkü onun da görev yeri değiştiriliyor. Bir hukukçunun dahi risk alıp çıkış yapması önemli bir etki oluşturuyor açıkçası. Çıkış yapanların tek başına kalması olayın arkasının gelmesini engelliyor.

Bu anlamda barolar son derece önemli. Mesela bir dönem çok iyi bir süreç yaşadık. İstanbul Barosu'nda Yücel Sayman başkandı. Devletin kırmızı noktalarını tartışan bir baroydu; son derece rahatsız oldular ve sonuçta biz seçimleri kaybettik; yine Kemalistler geldiler yönetime.

Birçok insan biliyor ama konuşmaya cesaret etmiyor; korkuları o kadar hayatımızda egemen kılmışlar ki, anlayabiliyorsun; ama biraz cesaret gerekiyor diye düşünüyorum. Yani hiçbirimizin tabii ki can güvenliği yok aslında. Hrant Dink'in düşündüğünü ben de düşünüyorum. Şahsen kendi adıma 15 yıldır yaşıyorum bunu. Benim gibi yaşayan çok arkadaş var.

Cezaevine girmek çok daha basit bir şey; yani oraya giriyorsun, bir süre yatıyorsun ve çıkıyorsun; ama sürekli bu kaygıyla yaşam kaygısıyla hayatını sürdürmek gerçekten çok zor. Bence bizim tek şansımız şu korkuyla yaşamayı öğrenmiş olmamızdır.

Korkular egemen olmaya başlayınca iş bitiyor, sistemin de zaten istediği bu. Hiç kimseye de "Sen niye cesaretli davranmıyorsun?" diyemezsin; herkes haklı çünkü. Ben çok endişeliyim. 1990'lı yıllarda yaşanan süreçten çok daha ağır bir süreç yaşayacağımızı düşünüyorum. Çünkü artık şu anda hükümet olan parti ile çok fazla zıtlıkları var, aslında ortaklık olan bir dolu noktaları da var, o ayrı bir şey, ama AKP'den büyük rahatsızlık duyduklarını düşünüyorum. Türkiye'de askerinin onaylamadığı birinin cumhurbaşkanı olması mümkün değildir; en önemli merkezlerinden biri cumhurbaşkanlığı, bu onları deli ediyor. Bunun dışında bir Kürdistan fikrine artık alışmak zorundalar, bir Kürdistan var artık. Ben son süreçte yaşananların bunlarla birlikte tartışılması gerektiğini düşünüyorum. Aslında muhalefet başarılı, cesur bir muhalefet olabilse, sistem iflas noktasında. ABD ile ilişkileri bu güne kadar olmadığı kadar kötü; Ermeni soykırımı yasa tasarıları artık bütün dünyada tartışılıyor. Bu, statükodan yana kesimler için çok rahatsız edici bir konu; çünkü tarihleriyle yüzleşmeyi gerektiriyor.

Geçen yıl yapılan Ermeni Konferansı, ki önemlidir ama, çağrı metninde şöyle bir parantez açılmıştı: Şu andaki Türkiye Cumhuriyeti yönetimi ile hiç ilgisi olmayan... Oysa biliyoruz ki tam da bununla ilgisi var. Türkiye'de esas tartışılmayan şu: İttihat ve Terakki, Teşkilat-ı Mahsusa mantığını Kemalistler devam ettirdi. Teşkilat-ı Mahsusa geleneği aynen devam ediyor, Özel Harp Dairesi olarak. Bu gün Hrant Dink'in öldürülmesi kararını veren Teşkilat-ı Mahsusa'dan farklı bir yapı değil; ama bunları siz söyleyemiyorsunuz Türkiye'de. Yani ben söylüyorum; ama deli yerine koyuyorlar bir süre sonra. Davalarımız konuşulmuyor, yok sayılıyor böyle düşünenler tarafından. Ama Türkiye'nin temel gerçeği bu, yani bu yapı aynen varlığını devam ettiriyor ve biz karşı çıkmazsak, sistemi yamalamaya çalışırsak yine varlığını devam ettirecek. Edward Said'in tarif ettiği entelektüel duruşuna ihtiyacımız var. Edward

Said entelektüeli kriz çözen diye değil, kriz çıkaran olarak tarif eder. Türkiye'ye de kriz çözen değil, kriz çıkaran entelektüeller gerekiyor.

Türkiye’de muhalefet örgütlenmesi son yıllarda siyasi kimlikler üzerinden yürüyor. Meslek odalarının çözülmesi, meslek etiği içinden karşı çıkışları zayıflattı. Proje özelinde bunun, hukukçular ve tabipler özelinde çok belirleyici olduğunu görüyoruz. Sivil inisiyatiflerin son yıllardaki çözümlüğünü nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ben Türkiye’de gerçek anlamda bir muhalefet olduğuna inanmıyorum. Çünkü kendilerini muhalefet kısmında tanımlayanlar da esas olarak sistemden çok kopuk değiller. Genel olarak erkek egemen ve militer değer yargılarından kurtulabilmiş değiller. Mesela “Ermeni soykırımı”, Hrant Dink’in ölümü ile mi birlikte tartışılmalı Türkiye’de ya da Avrupa istediği için mi? Bu güne kadar hiçbir sol örgüt, devlete karşı mücadele ettiğini söyleyen hiçbir örgüt, çıkıp bir 24 Nisan’da “Ermeni Soykırımı Tanınsın” diye eylem yapmadı Türkiye’de. Hiçbir sol örgüt “OYAK mallarını boykot edelim” çağrısı yapmadı.

Resmi tarih bilinci ile, sadece ABD karşıtlığı ile solculuk yapmaya alışmış ve devletin de işine gelen sol muhalefet söz konusu. Kadın hareketi açısından da böyle bakıyorum, birçok kadın örgütünü kadın örgütü olarak görmüyorum. Ben cezaevinde de bunu çok yakından yaşadım; ayrı kadın örgütleri var karma örgütlerin, aynı erkekler gibi düşünüyorlar. Karma örgütlerin yan örgütü durumunda olan kadın örgütlerinin de çok bir şey yapabileceklerine ve militarizme karşı gerçek anlamda bir mücadele yürütebileceklerine inanmıyorum.

Ben sadece feminist mücadelenin gerçek anlamda antimilitarist olabileceğini düşünüyorum. Her türlü iktidar biçimine bir şekilde karşı olacaksınız. Irkçılığa, şovenizme, militarizme karşı olmadan feminist nasıl olunabilir? Bu anlamda bir mücadelenin gelişmesi benim tek umudum. Küçük de olsa kırıntıları var; ama bu mücadelenin yayılması önemli. Umudum yok demek de yanlış; mücadeleyi bırakmak lazım o zaman. Umudum var; ama bu küçük bir ışık, o ışığın büyütülmesi gerekiyor. Projeye ilişkin yorumumu da söyleyeyim. Mesela ilk başladığımızdan bu yana, biz sadece devlet kaynaklı cinsel şiddete karşı durmadık. Erkek egemenliğin son aşaması militarizmdir. Bu nedenle militarizme karşı söz söyledik her zaman. Bu kadar dava açılmasının sebebi de odur. Kadın mücadelesinin mutlaka militarizme karşı bir söylemle devam etmesi gerekiyor.

---

¹ Madde 5- Önyargıların ve geleneklerin tasfiye edilmesi

Taraf devletler aşağıdaki konularda gerekli tedbirleri alırlar:

a) Her iki cinsten birinin aşağı veya üstün olduğu veya erkekler ile kadınların basamaklıp rollere sahip oldukları düşüncesine dayanan bütün önyargılar ve gelenekler ile her türlü uygulamayı tasfiye etmek amacıyla erkeklerin ve kadınların sosyal ve kültürel davranış tarzlarını değiştirmek,

b) Ailede verilen eğitimin, toplumsal bir işlev olarak anneliğin gerektiği şekilde anlaşılmasını ve çocuğun büyütülmesinde ve yetiştirilmesinde erkeklerin ve kadınların ortak sorumluluğunun kabul edilmesini, yani çocuğun menfaatlerinin her durumda öncelik taşıdığına da içermesini sağlamak.

² TCK Madde 301 - (1) Türklüğü, Cumhuriyeti veya Türkiye Büyük Millet Meclisini alenen aşağılayan kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini, Devletin yargı organlarını, askerî veya emniyet teşkilatını alenen aşağılayan kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Türklüğü aşağılamanın yabancı bir ülkede bir Türk vatandaşı tarafından işlenmesi hâlinde, verilecek ceza üçte bir oranında artırılır.

(4) Eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz.

³ Anayasa Madde 26. Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükümü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

(Değişik: 3.10.2001-4709/9 md.) Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

(Üçüncü fıkra mülga: 3.10.2001-4709/9 md.)

Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellemek kaydıyla, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz.

(Ek: 3.10.2001-4709/9 md.) Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir.